

Elderly's Attitude and Perceived Barriers towards Breastfeeding Promotion *

Tassanee Prasopkittikun, Parnnarat Saengperm, Chantika Chunpia,
Sudarat Suwantawakup, Sudaporn Payakkaroeng, Kannikar Vichitsukon

Corresponding author:

T. Prasopkittikun

E-mail: nstpk@mahidol.ac.th

Tassanee Prasopkittikun RN PhD

Associate Professor

*Faculty of Nursing, Mahidol University,
Bangkok, Thailand*

Parnnarat Saengperm RN PhD

Lecturer

*Faculty of Nursing, Mahidol University,
Bangkok, Thailand*

Chantika Chunpia RN MA

Assistant Professor

*Faculty of Nursing, Mahidol University,
Bangkok, Thailand*

Sudarat Suwantawakup RN MSc

Lecturer

*Faculty of Nursing, Mahidol University,
Bangkok, Thailand*

Sudaporn Payakkaroeng RN PhD

Lecturer

*Faculty of Nursing, Mahidol University,
Bangkok, Thailand*

Kannikar Vichitsukon RN MSc

Associate Professor

*Faculty of Nursing, Mahidol University,
Bangkok, Thailand*

** This research project is supported by
China Medical Board of New York, Inc.
Faculty of Nursing, Mahidol University.*

Abstract

Purpose: Elderly are very influential persons in promoting breastfeeding. The purpose of this study was to determine elderly's attitude and perceived barriers towards breastfeeding promotion. Comparisons of their attitudes and perceived barriers among different genders and age groups are also examined.

Design: A comparative descriptive design.

Methods: The study subjects were member of the Health Promotion in Elderly Project, Faculty of Nursing, Mahidol University. The sample consisted of 75 elderly who were 60 years of age or over and able to read and write Thai. Data were collected using a set of self-administered questionnaires. Descriptive statistics and t-test were used for the data analysis.

Main findings: Nearly half (43.8%) of the elderly highly promoted breastfeeding while 28.8% rarely or never. Almost half (48%) reported their efficacy in promoting breastfeeding as high to very high levels. An average of attitude score towards breastfeeding promotion was 3.10 (SD = 0.26) with a range from 1-4. The attitude was not statistically different between men and women ($t(73) = -.072, p > .05$), and between younger (≤ 70 years of age) and older (> 70 years of age) groups ($t(73) = .793, p > .05$). Average score of perceived barriers was 2.39 (SD = 0.56) with a range from 1-4. The statistically significant difference in their perception of barriers was not found between men and women ($t(69) = -1.889, p > .05$), but between the younger and the older groups ($t(69) = -2.554, p < .05$). That is, the older they were, the more barriers they perceived.

Conclusion and recommendations: The findings suggest that to promote elderly volunteers in "talking" about breastfeeding, it is essential to raise their confidence, especially those who are over 70, with regard to self-worth of being an elderly, and educate them to have precise and updated knowledge of breastfeeding as well as effective communication with a new generation.

Keywords: attitude, breastfeeding promotion, elderly, perceived barriers

ทัศนคติและการรับรู้อุปสรรคของผู้สูงอายุต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

ทัศนีย์ ประสภกิตติคุณ พรรณรัตน์ แสงเพิ่ม ฉันทิกา จันทรีย์เปี้ย
สุดารัตน์ สุวรรณทေးคุปต์ สุดาภรณ์ พยัคฆเรือง กรรณิการ์ วิจิตรสุคนธ์

Corresponding author:

ทัศนีย์ ประสภกิตติคุณ

E-mail: nstpk@mahidol.ac.th

ทัศนีย์ ประสภกิตติคุณ PhD

รองศาสตราจารย์

ภาควิชาการพยาบาลกุมารเวชศาสตร์

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

พรรณรัตน์ แสงเพิ่ม ปร.ด.

อาจารย์ ภาควิชาการพยาบาลกุมารเวชศาสตร์

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

ฉันทิกา จันทรีย์เปี้ย ศศ.ม.

ผู้ช่วยศาสตราจารย์

ภาควิชาการพยาบาลกุมารเวชศาสตร์

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

สุดารัตน์ สุวรรณทေးคุปต์ วท.ม.

อาจารย์ ภาควิชาการพยาบาลกุมารเวชศาสตร์

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

สุดาภรณ์ พยัคฆเรือง ปร.ด.

อาจารย์ ภาควิชาการพยาบาลกุมารเวชศาสตร์

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

กรรณิการ์ วิจิตรสุคนธ์ วท.ม.

รองศาสตราจารย์

ภาควิชาการพยาบาลกุมารเวชศาสตร์

คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

* โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนวิจัยจากเงินกองทุน

ซี.เอ็ม.บี. คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์: ผู้สูงอายุเป็นบุคคลหนึ่งที่มีอิทธิพลสำคัญในเรื่องของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทัศนคติและการรับรู้อุปสรรคของผู้สูงอายุต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และเปรียบเทียบความแตกต่างของทัศนคติและการรับรู้อุปสรรคของผู้สูงอายุระหว่างเพศและกลุ่มอายุ

รูปแบบการวิจัย: การวิจัยแบบพรรณนาเชิงเปรียบเทียบ (comparative descriptive design)

วิธีดำเนินการวิจัย: กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกโครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล จำนวน 75 คน มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และสามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้ เก็บข้อมูลด้วยวิธีการตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติเชิงพรรณนาและการทดสอบที

ผลการวิจัย: กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 43.8 ระบุว่า ตั้งแต่เข้าสู่ผู้สูงอายุเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันตนเองได้ส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในระดับมาก ในขณะที่ร้อยละ 28.8 ได้ส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในระดับน้อย หรือไม่เคยเลย ร้อยละ 48 มีความเชื่อว่าตนเองสามารถส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้มากถึงมากที่สุด ทัศนคติต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.10 (SD = 0.26) จากพิสัยที่เป็นไปได้คือ 1-4 คะแนน เมื่อเปรียบเทียบทัศนคติต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของผู้สูงอายุระหว่างเพศหญิงและเพศชาย และระหว่างกลุ่มอายุ 60-70 ปี กับกลุ่มที่มีอายุมากกว่า 70 ปีขึ้นไปพบว่า มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($t(73) = -.072, p > .05; t(73) = .793, p > .05$ ตามลำดับ) ส่วนการรับรู้อุปสรรคต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ มีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.39 (SD = 0.56) จากพิสัยที่เป็นไปได้คือ 1-4 คะแนน เมื่อเปรียบเทียบการรับรู้อุปสรรคต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของผู้สูงอายุระหว่างเพศหญิงและเพศชาย พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($t(69) = -1.889, p > .05$) แต่กลับมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t(69) = -2.554, p < .05$) ในกลุ่มอายุที่แตกต่างกัน โดยกลุ่มที่มีอายุมากกว่าจะรับรู้อุปสรรคมากกว่ากลุ่มที่มีอายุน้อยกว่า

สรุปและข้อเสนอแนะ: การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นอาสาสมัครที่ “บอกต่อ” เรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ จำเป็นต้องคำนึงถึงการให้ความมั่นใจแก่ผู้สูงอายุโดยเฉพาะในกลุ่มที่มีอายุมากกว่า 70 ปีขึ้นไป ในเรื่องความมีคุณค่าของการเป็นผู้สูงอายุของตนเอง และการให้ความรู้ที่ถูกต้องทันสมัย รวมทั้งวิธีการสื่อสารเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่กับคนรุ่นใหม่.

คำสำคัญ: ทัศนคติ การรับรู้อุปสรรค การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ผู้สูงอายุ

ความสำคัญของปัญหา

ความสำเร็จของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับผู้เป็นมารดาเท่านั้น แต่การสนับสนุนจากบุคคลรอบข้าง ทั้งบุคคลในครอบครัว ญาติ เพื่อน เพื่อนบ้าน บุคลากรด้านสุขภาพ ตลอดจนทุกภาคส่วนของสังคมและชุมชน เป็นปัจจัยที่มีส่วนสำคัญยิ่งต่อความสำเร็จของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่¹ เนื่องจากสิ่งทีมารดาได้รับจากเครือข่ายในสังคมไม่ว่าจะเป็น ความรู้และข้อมูลข่าวสาร กำลังใจ ความเชื่อมั่นทัศนคติที่ดี การช่วยเหลือด้านการดูแลบุตร งานบ้านและการทำงาน ล้วนเป็นการสนับสนุนที่สามารถช่วยลดความเครียดของมารดาที่เกิดขึ้นในภาวะของการเป็นแม่ที่ต้องเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และยังคงต้องรับผิดชอบดูแลลูกคนอื่นๆ และครอบครัว ตลอดจนงานบ้าน รวมทั้งการงานอาชีพด้วยความช่วยเหลือทีมารดาได้รับยังช่วยทำให้มารดาได้รับการพักผ่อนมากขึ้น เป็นผลดีต่อภาวะสุขภาพของตนเอง ส่งผลให้ระยะเวลาของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่นานขึ้น ดังผลการศึกษาที่พบทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ เช่น จากการศึกษาของแพรวพรรณ พลตรี² ที่พบว่า การได้รับแรงสนับสนุนจากญาติใกล้ชิดและบุคลากรสาธารณสุขเป็นปัจจัยที่มีความสัมพันธ์กับระยะเวลาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การศึกษาของจินตนา พัฒนพงษ์ศิริ และคันสนีย์ เจตน์ประยูค³ ที่พบว่า การได้รับการสนับสนุนจากสามีเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังน้อย 4 เดือน และการศึกษาของ Olayemi และคณะ⁴ ที่พบว่าการสนับสนุนจากสามีและญาติผู้หญิงที่อาวุโสมีอิทธิพลต่อการเพิ่มระยะเวลาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เป็นต้น ในทางตรงข้าม หากว่ามารดาไม่ได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายทางสังคม มารดาอาจเกิดความรู้สึกเครียด ท้อแท้และไม่มั่นใจว่าจะสามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้ จนอาจนำไปสู่ภาวะซึมเศร้าหลังคลอด⁵ และล้มเหลวในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้ในที่สุด ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Freed, Jones และ Schanler⁶ ที่พบว่าการขาดการสนับสนุนทางสังคมในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จากบุคคลสำคัญ เช่น สามี มารดาของตนเอง เครือญาติหรือเพื่อน เป็นปัจจัยเสี่ยงที่ทำให้ผู้เป็นมารดาตัดสินใจเลือกนมผสมในการเลี้ยงดูทารกและการศึกษาของ Scott, Landers, Hughes, และ Binns⁷ ที่พบว่า การขาดการสนับสนุนจากสามีและยายเป็นปัจจัยเสี่ยงต่อการหย่านมในขณะอยู่โรงพยาบาลได้

จากอิทธิพลของการสนับสนุนทางสังคมที่มีต่อการ

เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ทำให้กิจกรรมสำคัญอันหนึ่งของการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ คือการส่งเสริมให้บุคคลอื่นๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้อง เช่น สามี ญาติ และผู้เกี่ยวข้องด้านสุขภาพ เป็นต้น ได้เข้ามามีส่วนสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ดังเช่นการศึกษาของ Chaemsai⁸ ที่ศึกษาผลของการมีส่วนร่วมของสามีในโปรแกรมส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างต่อเนื่องสำหรับหญิงทำงานนอกบ้าน และพบว่าหญิงทำงานนอกบ้านที่มีลูกคนแรกและได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากสามี มีระยะเวลาในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวนานกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากสามี และมีอัตราการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวเมื่อลูกอายุ 4 เดือนสูงกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากสามี และสมพร ศรีสวัสดิ์⁹ ที่จัดกิจกรรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้กับยายโดยสอนให้ความรู้ที่ถูกต้องและทันสมัยในเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การตระหนักถึงความสำคัญและบทบาทของความเป็นยายต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และการฝึกปฏิบัติช่วยมารดาในขณะที่เลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ผลการศึกษาพบว่า เมื่อถูกจำหน่ายกลับไปบ้านมารดาที่ย้ายเข้าร่วมกิจกรรมระบุว่าได้รับการสนับสนุนจากยายมากกว่ามารดาที่ย้ายไม่ได้เข้าร่วมกิจกรรม และมารดาทุกคนมีความพอใจที่ย้ายได้เข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว โดยร้อยละ 72 มีความพอใจระดับมากที่สุด นอกจากนี้การศึกษารัตนภรณ์ สุภษร¹⁰ ที่ศึกษาผลของโปรแกรมส่งเสริมบทบาทของอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนในเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และพบว่ามารดาครรภ์แรกภายหลังการได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชนมีความตั้งใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวยังเป็นระยะเวลานานกว่าก่อนการได้รับการสนับสนุนทางสังคมจากอาสาสมัครสาธารณสุขชุมชน

ผู้สูงอายุ เป็นบุคคลหนึ่งที่มีอิทธิพลสำคัญในเรื่องของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เนื่องจากในสังคมและวัฒนธรรมของไทยให้ความสำคัญ ความเคารพนับถือ และเชื่อฟังคำแนะนำสั่งสอนของผู้อาวุโสในเรื่องต่างๆ รวมทั้งการตัดสินใจเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ด้วยความเชื่อที่ว่า “ผู้ใหญ่อาบน้ำร้อนมาก่อน” นั่นเอง ดังจะเห็นได้จากการศึกษาของอรทัย บัวคำ¹¹ ที่พบว่า การที่มารดาเริ่มให้อาหารอื่นนอกเหนือจากนมแม่ก่อน 4 เดือน ส่วนใหญ่เนื่องจากได้รับคำแนะนำจากญาติผู้ใหญ่ โดยเฉพาะยายจะเป็นผู้ที่มีบทบาทอย่างมาก เนื่องจากว่าเป็นผู้ที่มีประสบการณ์ในการเลี้ยงดูทารกมาก่อน สอดคล้องกับการศึกษาของ

ทิมลวรรณ ตริยะโชติ¹² ที่พบว่าสาเหตุหนึ่งที่ไม่สามารถเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างเดียวคือ การที่ย่ำหรือยายซึ่งเป็นผู้ช่วยเลี้ยงลูกจะเริ่มให้อาหารเสริมก่อนเวลาอันควร การสอนและถ่ายทอดความรู้ ความเชื่อและการปฏิบัติในเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จากผู้สูงอายุสู่ลูกหลานจะออกมาในลักษณะเช่นใด ย่อมขึ้นอยู่กับความรู้ในเรื่องของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และทัศนคติของผู้สูงอายุต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ กล่าวคือ ถ้าผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจไม่ถูกต้องและมีทัศนคติที่ไม่ดีในเรื่องของการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ก็ย่อมจะส่งผลด้านลบต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของบุตรหลานแน่นอน แต่ในทางตรงข้ามถ้าผู้สูงอายุมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและมีทัศนคติที่ดี ก็ย่อมจะเป็นผู้ที่สนับสนุนบทบาทสำคัญหนึ่งในการส่งเสริมและให้การสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

ในอดีตการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มีลักษณะเป็นสองมิติ (two dimensions) ได้แก่ มิติด้านเวลา (time) ซึ่งหมายถึงการจัดการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในช่วงเวลาต่างๆ ตั้งแต่ ระยะเวลาตั้งครรภ์ ระยะเวลาคลอด ระยะเวลาหลังคลอด จนถึงระยะหย่านม และมิติด้านสถานที่ (place) ซึ่งหมายถึงการจัดการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในสถานที่ต่างๆ เช่น สถานบริการสุขภาพ ที่บ้าน ที่ทำงาน ชุมชน เป็นต้น แต่ในปัจจุบันพบว่า กิจกรรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่บนพื้นฐานของสองมิติดังกล่าวไม่อาจประสบผลสำเร็จได้ถ้าหากปราศจากมิติที่สาม นั่นคือ การสื่อสาร (communication)¹³ ทั้งนี้เนื่องจากในปัจจุบันการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ต้องต่อสู้กับการตลาดเพื่อขายอาหารทารกและเด็กเล็กรวมถึงผลิตภัณฑ์ที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นอุปสรรคสำคัญ จึงจำเป็นต้องมีการสื่อสาร หรือ “บอกต่อ” เรื่องนมแม่อย่างทั่วถึงเพื่อปกป้อง ส่งเสริม และสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ดังนั้นคำขวัญของสภาดานนมแม่โลก ประจำปี พ.ศ. 2554 นี้ โดย World Alliance for Breastfeeding Action (WABA) จึงมุ่งเน้นมิติที่สาม นั่นคือ “นมแม่... บอกต่อรอบทิศ ด้วยจิตอาสา” (Talk to Me! Breastfeeding... A 3D Experience)¹³ โดยมีวัตถุประสงค์ต้องการกระตุ้นและส่งเสริมให้ทุกคน ทุกหน่วยงาน ทุกกลุ่มสังคม ได้มีการสื่อสารถึงกันเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การพูดคุยบอกกันปากต่อปาก การใช้ไปรษณีย์อิเล็กทรอนิกส์ คลิปวิดีโอ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ทั้งนี้เพื่อให้เรื่องของการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นที่ยอมรับ เกิดความยั่งยืนจนเป็นค่านิยมของสังคมในทุกระดับ

วัฒนธรรม ช่วงอายุ และเพศ

การสื่อสารในเรื่องของนมแม่เป็นบทบาทสำคัญของผู้สูงอายุในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ สอดคล้องกับบทความวิเคราะห์ของ Heinig¹⁴ ที่ได้วิเคราะห์ถึงวิธีการสื่อสารที่ได้ผลเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในมารดาในกลุ่ม “Generation X” (ซึ่งเป็นคนที่เกิดในช่วงทศวรรษ ค.ศ. 1960 ถึง ทศวรรษ ค.ศ. 1980 หรือ ระหว่าง พ.ศ. 2503 ถึง พ.ศ. 2523) ถึงแม้มารดาในกลุ่มนี้จะเป็นคนรุ่นแรกๆ ที่ใช้การสื่อสารทางอิเล็กทรอนิกส์ แต่มารดาในกลุ่มนี้ยังคงสนใจฟังและตอบสนองต่อคำแนะนำที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริงจากผู้มีประสบการณ์ มากกว่าคำแนะนำที่มาจากบุคลากรที่มีสุขภาพซึ่งมักเป็นรูปแบบของการสอนหรือการให้ความรู้อย่างเป็นทางการ (formal education) การสื่อสารของผู้สูงอายุในเรื่องนมแม่อาจเกิดขึ้นในลักษณะต่างๆ เช่น การบอกถึงประโยชน์ของนมแม่ การบอกเล่าเรื่องราวและประสบการณ์ของตนเองในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การถ่ายทอดเทคนิควิธีการของการดูนมแม่ การพูดให้กำลังใจแก่มารดาที่ท้อแท้ในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การพูดสนับสนุนให้มารดามั่นใจในการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ เป็นต้น

ศูนย์ฝึกอบรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และโภชนาการเด็ก คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ตระหนักถึงความสำคัญของผู้สูงอายุในการเป็นกระบอกเสียงที่สำคัญในการบอกต่อเรื่องนมแม่ แก่ลูกหลาน เพื่อนบ้าน และคนอื่นๆ ในสังคมได้เป็นอย่างดี จึงวางแผนการจัดกิจกรรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในกลุ่มผู้สูงอายุ ที่เป็นสมาชิกโครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล อย่างไรก็ตามการแสดงบทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ด้วยการสื่อสารในเชิงบวกจะเกิดขึ้นได้จำเป็นต้องมีทัศนคติที่ดีต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และมีการรับรู้ถึงอุปสรรคของการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในระดับน้อยหรือไม่มีเลย เนื่องจากทัศนคติและการรับรู้อุปสรรคมีความสัมพันธ์กับการปฏิบัติ¹⁵⁻¹⁶ ศูนย์ฝึกอบรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และโภชนาการเด็กฯ จึงได้ทำการสำรวจเกี่ยวกับทัศนคติและการรับรู้อุปสรรคของผู้สูงอายุต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และนำมาทำการศึกษาวิเคราะห์ว่าเป็นอย่างไร? มีความแตกต่างกันระหว่างเพศและกลุ่มอายุหรือไม่? โดยมีกรอบแนวคิดของการศึกษามาจากแนวคิดการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของ WABA และผลการศึกษาจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง ผลการ

วิเคราะห์ข้อมูลมีประเด็นที่น่าสนใจและเนื่องจากยังไม่เคยมีการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องดังกล่าวในกลุ่มผู้สูงอายุมาก่อน ทีมนักวิจัยของศูนย์ฝึกอบรมฯ จึงต้องการนำเสนอข้อมูลที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ซึ่งคาดว่าจะประโยชน์แก่ผู้เกี่ยวข้องในเรื่องของการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ในการเป็นแนวทางสำหรับการวางแผนจัดกิจกรรมการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้อย่างเหมาะสมกับกลุ่มผู้สูงอายุต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อศึกษาทัศนคติและอุปสรรคของผู้สูงอายุต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และเปรียบเทียบความแตกต่างของทัศนคติและการรับรู้อุปสรรคของผู้สูงอายุระหว่างเพศและกลุ่มอายุ

วิธีดำเนินการวิจัย

รูปแบบงานวิจัยเป็นการวิจัยแบบพรรณนาเชิงเปรียบเทียบ (comparative descriptive design)

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้คือ ผู้สูงอายุที่เป็นสมาชิกโครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล ซึ่งมีจำนวนตามทะเบียนรายชื่อทั้งหมด 340 คน แต่มีจำนวนผู้มาร่วมกิจกรรมในแต่ละวันประมาณ 70 คน (โครงการฯ จัดกิจกรรมสัปดาห์ละ 3 วัน และส่วนใหญ่มักเป็นคนกลุ่มเดิมที่มาร่วมกิจกรรม) เกณฑ์การคัดเลือกเข้าเป็นกลุ่มตัวอย่างมีดังนี้ ต้องมีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป และสามารถอ่านเขียนภาษาไทยได้

ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ไม่ได้คำนวณขนาดกลุ่มตัวอย่าง เนื่องจากเป็นการสำรวจของศูนย์ฝึกอบรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และโภชนาการเด็กฯ ที่ต้องการศึกษาความคิดเห็นของผู้สูงอายุทั้งหมดที่มาร่วมกิจกรรมของโครงการฯ ในวันที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลของการสำรวจเรื่องนี้มีผู้สูงอายุมาร่วมกิจกรรมจำนวน 83 คน แต่มีผู้ตอบแบบสอบถาม 80 คน และในจำนวนนี้มีผู้อายุน้อยกว่า 60 ปี จำนวน 5 คน รวมผู้สูงอายุที่ตอบแบบสอบถามและมีคุณสมบัติตามเกณฑ์การคัดเลือกเข้าเป็นกลุ่มตัวอย่างเท่ากับ 75 คน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1. แบบสัมภาษณ์ข้อมูลทั่วไป มีจำนวน 5 ข้อ
2. แบบสอบถามทัศนคติต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ มีจำนวน 10 ข้อ ลักษณะคำตอบเป็นแบบมาตราประมาณค่า (rating scale) 4 ระดับ ตั้งแต่ (1) ไม่เห็นด้วย

อย่างยิ่ง ถึง (4) เห็นด้วยอย่างยิ่ง มีข้อคำถามเชิงบวกจำนวน 6 ข้อ (ได้แก่ข้อ 1, 2, 5, 6, 7, 10) ส่วนข้อที่เหลือจำนวน 4 ข้อ เป็นข้อคำถามเชิงลบ ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้คะแนนเฉลี่ยของแบบสอบถามทั้งฉบับ ผู้ที่ได้คะแนนเฉลี่ยมากแสดงว่ามีทัศนคติต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ดีกว่าผู้ที่ได้คะแนนเฉลี่ยน้อย

3. แบบสอบถามการรับรู้อุปสรรคในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ มีจำนวน 6 ข้อ ลักษณะคำตอบเป็นแบบมาตราประมาณค่า (rating scale) 4 ระดับ ตั้งแต่ (1) ไม่เห็นด้วยอย่างยิ่ง ถึง (4) เห็นด้วยอย่างยิ่ง ข้อคำถามเป็นเนื้อหาเชิงลบทั้งหมด ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้คะแนนเฉลี่ยของแบบสอบถามทั้งฉบับ ผู้ที่ได้คะแนนเฉลี่ยมากแสดงว่ามี การรับรู้อุปสรรคในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่มากกว่าผู้ที่ได้คะแนนเฉลี่ยน้อย

การสร้างแบบสอบถามทัศนคติฯ และแบบสอบถามการรับรู้อุปสรรคฯ กระทำโดยนักวิจัยหลัก และได้ให้ทีมนักวิจัยซึ่งเป็นนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของศูนย์ฝึกอบรมฯ ทำการตรวจสอบความตรงเชิงเนื้อหา (content validity) การตรวจสอบค่าความเที่ยงจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด (n = 75) พบว่ามีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาของครอนบาค เท่ากับ 0.70 และ 0.81 ตามลำดับ

การพิทักษ์สิทธิกลุ่มตัวอย่าง

การศึกษาค้นคว้านี้ได้ผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหิดล ชุดสายพยาบาลศาสตร์ ให้เป็นโครงการวิจัยที่เข้าข่ายได้รับการยกเว้นการรับรอง (รหัสโครงการ MU-IRB (NS) 2011/23.0208)

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ศูนย์ฝึกอบรมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่และโภชนาการเด็กฯ ประสานงานกับประธานโครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุฯ เพื่อขอทำการสำรวจความคิดเห็นของผู้สูงอายุ ในวันที่เก็บรวบรวมข้อมูล ประธานศูนย์ฝึกอบรมฯ ได้ทำการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับสัปดาห์นมแม่โลกและเชิญชวนให้ผู้สูงอายุเข้าร่วมกิจกรรมสัปดาห์นมแม่โลก ซึ่งจัดโดยศูนย์ฝึกอบรมฯ ในวันเวลาที่กำหนด พร้อมทั้งขออนุญาตทำการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ข้อมูลที่ได้เป็นแนวทางในการจัดกิจกรรมสัปดาห์นมแม่โลก การเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ใช้วิธีให้ตอบแบบสอบถามด้วยตนเอง การตอบแบบสอบถามให้เป็นไปตามความสมัครใจ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ในการศึกษาค้นคว้านี้ ใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูปวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

- สถิติพรรณนา (descriptive statistics) วิเคราะห์คุณลักษณะของกลุ่มตัวอย่าง และตัวแปรที่ศึกษาด้วยความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน
- สถิติอ้างอิง (inferential statistics) วิเคราะห์ความแตกต่างระหว่างกลุ่มด้วยการทดสอบที (t-test)

ผลการวิจัย

1. ลักษณะทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้สูงอายุ จำนวน 75 คน เป็นผู้หญิง 58 คน (ร้อยละ 77) และผู้ชาย 17 คน (ร้อยละ 23) มีอายุระหว่าง 60 ปีถึง 89 ปี หรือเฉลี่ย 71.55 ปี (SD = 7.30) โดยร้อยละ 58.7 มีอายุระหว่าง 60 ปีถึง 70 ปี และร้อยละ 41.3 มีอายุมากกว่า 70 ปีขึ้นไป ระยะเวลาการเป็นสมาชิกของโครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุอยู่ระหว่าง 1 เดือนถึง 22 ปี และพบว่า ร้อยละ 40 เป็นสมาชิกไม่เกิน 5 ปี และร้อยละ 42.7 เป็นสมาชิกระหว่าง 5-10 ปี

2. กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 43.8 และร้อยละ 27.4 ระบุว่า ตั้งแต่เข้าสู่วัยผู้สูงอายุเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน ตนเองได้

ส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในระดับมากและระดับปานกลาง ตามลำดับ ในขณะที่ร้อยละ 28.8 ได้ส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในระดับน้อยหรือไม่เคยเลย

3. กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 48 มีความเชื่อว่าตนเองสามารถส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้มากถึงมากที่สุด ในขณะที่ร้อยละ 30 และร้อยละ 22 มีความเชื่อในความสามารถของตนเองในระดับปานกลาง และน้อยถึงน้อยที่สุดตามลำดับ

4. ทศนคติต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การกระจายของข้อมูลเป็นโค้งปกติโดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 3.10 (SD = 0.26) จากพิสัยที่เป็นไปได้ 1-4 คะแนน

ส่วนการรับรู้อุปสรรคต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การกระจายของข้อมูลเป็นโค้งปกติโดยมีคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 2.39 (SD = 0.56) จากพิสัยที่เป็นไปได้คือ 1-4 คะแนน

5. เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของทัศนคติและการรับรู้อุปสรรคต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของกลุ่มตัวอย่างระหว่างเพศหญิงและเพศชาย พบว่า มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($t(73) = -0.72, p > .05$ และ $t(69) = -1.889, p > .05$ ตามลำดับ) ดังแสดงในตารางที่ 1

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบความแตกต่างของทัศนคติและการรับรู้อุปสรรคต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของผู้สูงอายุ จำแนกตามเพศ

ตัวแปร	เพศหญิง (n = 58)*	เพศชาย (n = 17)	t	p-value
	ค่าเฉลี่ย (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	ค่าเฉลี่ย (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)		
ทัศนคติ	3.10 (0.24)	3.11 (0.30)	- .072	.943
การรับรู้อุปสรรค	2.32 (0.50)	2.61 (0.69)	-1.889	.063

* มีกลุ่มตัวอย่างเพศหญิงจำนวน 4 คน ไม่ตอบคำถามการรับรู้อุปสรรค

เมื่อพิจารณาในรายข้อคำถามของแบบสอบถามทัศนคติฯ พบประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับเพศและการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ โดยพบว่า ร้อยละ 50.2 ของผู้สูงอายุไม่เห็นด้วยกับข้อความ “การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้ได้ผลดี ต้องกระทำโดยแพทย์และพยาบาล” และผู้สูงอายุเกือบทั้งหมด (ยกเว้น 1 คน) เห็นด้วยว่า ผู้สูงอายุและผู้ชายสามารถส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้ และร้อยละ 87.3 มีความเห็นว่า เด็กก็สามารถส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้ และเมื่อถามถึงความเหมาะสมของการให้ผู้สูงอายุเพศชายมาส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

พบว่า มีเพียง 1 คน (ซึ่งเป็นเพศชาย) ที่มองว่าเป็นเรื่องไม่เหมาะสม

เมื่อพิจารณาในรายข้อคำถามของแบบสอบถามการรับรู้อุปสรรคฯ พบประเด็นที่น่าสนใจเกี่ยวกับความคิดเห็นของกลุ่มตัวอย่างเฉพาะผู้ชาย โดยพบว่าร้อยละ 25 มองว่า “การเป็นเพศชายของตนทำให้ไม่สะดวกในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่” ในขณะที่ร้อยละ 75 มีความคิดเห็นตรงกันข้าม

6. เมื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของทัศนคติและการรับรู้อุปสรรคต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของกลุ่ม

ตัวอย่างระหว่างกลุ่มที่มีอายุระหว่าง 60-70 ปี และกลุ่มที่มีอายุมากกว่า 70 ปีขึ้นไป พบว่า ทั้งสองกลุ่มมีทัศนคติต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่แตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ($t(73) = .931, p > .05$) แต่มีการรับรู้

อุปสรรคต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($t(69) = -2.554, p < .05$) โดยกลุ่มที่มีอายุมากกว่า 70 ปี มีคะแนนการรับรู้อุปสรรคมากกว่ากลุ่มที่อายุ 60-70 ปี ดังแสดงในตารางที่ 2

ตารางที่ 2 เปรียบเทียบความแตกต่างของทัศนคติและการรับรู้อุปสรรคต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของผู้สูงอายุ จำแนกตามกลุ่มอายุ

ตัวแปร	กลุ่มอายุ 60-70 ปี	กลุ่มอายุ > 70 ปี	t	p-value
	ค่าเฉลี่ย (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)	ค่าเฉลี่ย (ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน)		
ทัศนคติ ^a	3.13 (0.25)	3.07 (0.27)	.931	.355
การรับรู้อุปสรรค ^b	2.25 (0.50)	2.58 (0.60)	-2.554	.013

^a อายุ 60-70 ปี (n = 44) และ อายุ > 70 ปี (n = 31)

^b อายุ 60-70 ปี (n = 42) และ อายุ > 70 ปี (n = 29)

เมื่อพิจารณาในรายข้อคำถามของแบบสอบถามการรับรู้อุปสรรคฯ พบว่า กลุ่มตัวอย่างทั้งสองกลุ่มมีการรับรู้อุปสรรคที่ต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 3 ข้อ โดยกลุ่มที่มีอายุมากกว่า 70 ปีขึ้นไป มีการรับรู้อุปสรรคมากกว่ากลุ่มที่มีอายุ 60 - 70 ปี ในเรื่องต่อไปนี้ “ไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่อย่างไร” “ความเป็นคนสูงอายุหรือคนรุ่นเก่าทำให้คนรุ่นใหม่ไม่สนใจในสิ่งที่พูดหรือทำเพื่อส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่” และ “กำลังวังชาที่ลดน้อยลงเมื่ออายุมากขึ้นทำให้ไม่สะดวกในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่”

การอภิปรายผล

ผู้สูงอายุซึ่งเป็นกลุ่มตัวอย่างในการศึกษาคั้งนี้ ทั้งเพศหญิงและเพศชาย ไม่ว่าจะอยู่ในกลุ่มอายุน้อยกว่า 70 ปี หรือมากกว่า 70 ปี ล้วนมีทัศนคติที่ดีต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ไม่แตกต่างกัน โดยพบว่า มีคะแนนเฉลี่ยของทัศนคติตั้งแต่ 3 ขึ้นไปจากคะแนนเต็ม 4 คะแนน ทั้งนี้ อาจเนื่องมาจากเป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปถึงความสำคัญและประโยชน์ของนมแม่ การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จึงเป็นเรื่องที่ทุกคนทุกเพศและทุกวัยควรให้การสนับสนุน จะเห็นได้จากกลุ่มตัวอย่างประมาณครึ่งหนึ่งไม่เห็นด้วยที่ว่า “การส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ให้ได้ผลดีต้องกระทำโดยแพทย์และพยาบาล” และกลุ่มตัวอย่างเกือบทั้งหมด (ยกเว้นเพียงหนึ่งคน) ที่มองว่า ผู้ชายและผู้สูงอายุสามารถส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และเกือบร้อยละ 90 มองว่าเด็กก็สามารถส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้

เช่นกัน ข้อสังเกตที่น่าสนใจประการหนึ่ง คือ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้สูงอายุที่เกิดในช่วงทศวรรษ ค.ศ. 1940 ถึงกลางทศวรรษ ค.ศ. 1960 หรือ ระหว่าง พ.ศ. 2483 ถึง พ.ศ. 2507 เป็นกลุ่ม “Baby Boomers” ซึ่งคนรุ่นนี้จะยึดติดกับความเชื่อและค่านิยมเดิมๆ¹⁴ จึงน่าจะเฝ้าระวังว่าการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นเรื่องของผู้หญิงมากกว่า แต่กลับพบว่ากลุ่มตัวอย่างเกือบทุกคน (ยกเว้นคนเดียว) มีความคิดเชิงบวกต่อการให้ผู้ชายรวมทั้งผู้สูงอายุชายเข้ามามีบทบาทส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ในการศึกษาครั้งนี้ไม่ได้สนใจศึกษาทัศนคติต่อการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ (ซึ่งเป็นทัศนคติต่อวัตถุ หรือ attitude toward an object) แต่มุ่งเน้นศึกษาทัศนคติต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ในกลุ่มผู้สูงอายุ (ซึ่งเป็นทัศนคติต่อพฤติกรรม หรือ attitude toward a behavior with respect to that object) ซึ่ง Fishbein และ Ajzen¹⁷ เชื่อว่าทัศนคติแบบหลังจะเป็นตัวทำนายพฤติกรรมได้ดีกว่า แม้จะไม่เคยมีการศึกษาเรื่องนี้ในกลุ่มผู้สูงอายุ แต่การศึกษาในกลุ่มอื่น เช่น พยาบาล พบว่า ทัศนคติของพยาบาลต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ และความรู้ที่ถูกต้องในการช่วยเหลือมารดาเลี้ยงลูกด้วยนมแม่เป็นปัจจัยทำนายในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของพยาบาล¹⁸ ดังนั้น การที่ผู้สูงอายุกลุ่มนี้มีทัศนคติที่ดีในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จึงเป็นตัวตั้งต้นที่ดีในการสนับสนุนคนกลุ่มนี้ให้เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่

การสนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ก่อให้เกิดประโยชน์ทั้งด้านตัวผู้

สูงอายุเอง และด้านการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ทฤษฎีกิจกรรมที่พัฒนาโดย Robert Havighurst ในปี ค.ศ. 1963 เชื่อว่ากิจกรรมทางสังคมเป็นแก่นแท้ของชีวิตและจำเป็นสำหรับทุกวัย จึงอาจกล่าวได้ว่า กิจกรรมเป็นสิ่งสำคัญสำหรับวิถีชีวิตของผู้สูงอายุ^{19, 20} ผู้สูงอายุที่สามารถดำรงกิจกรรมทางสังคมไว้ได้จะเป็นผู้มีความพึงพอใจในชีวิตสูง มีภาพพจน์เกี่ยวกับตนเองในด้านบวก²¹ กิจกรรมอาสาสมัครเป็นหนึ่งในกิจกรรมที่มีรูปแบบ (formal activity) ที่ผู้สูงอายุให้ความสนใจร่วมด้วยมาก¹⁹ ดังนั้น พยายามจึงควรจัดกิจกรรมสนับสนุนผู้สูงอายุให้เข้ามามีบทบาทในลักษณะของอาสาสมัครส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ด้วยการให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและทันสมัยเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ รวมทั้งเทคนิคการ “สื่อสาร” หรือ “บอกต่อ” เกี่ยวกับนมแม่แก่ลูกหลาน เพื่อนบ้าน และผู้คนรอบข้าง

การรับรู้อุปสรรคต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของผู้สูงอายุมีคะแนนเฉลี่ย 2.39 จากคะแนนเต็ม 4 คะแนน อาจกล่าวได้ว่าผู้สูงอายุมีการรับรู้อุปสรรคปานกลาง ผลการศึกษาที่น่าสนใจคือ ผู้สูงอายุมีการรับรู้อุปสรรคไม่แตกต่างกันระหว่างเพศหญิงและเพศชาย แต่จะแตกต่างกันในกลุ่มที่อายุเท่ากับหรือน้อยกว่า 70 ปี และกลุ่มที่อายุมากกว่า 70 ปี ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากผู้สูงอายุทั้งสองเพศมีทัศนคติที่ดีต่อการมีบทบาทส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ของผู้ชาย จึงไม่ได้มองว่าเพศจะเป็นอุปสรรค แต่กลับให้ความสนใจไปที่วัยหรืออายุของตน โดยผู้สูงอายุกลุ่มที่อายุมากกว่า 70 ปี จะมีคะแนนเฉลี่ยของการรับรู้อุปสรรคในภาพรวมสูงกว่ากลุ่มที่มีอายุน้อยกว่า และโดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สูงอายุมากๆ จะมีความรู้สึกว่าการกำลังวังชาที่ลดน้อยลงตามอายุที่มากขึ้น และตนเองเป็นคนรุ่นเก่าที่ไม่มีใครสนใจฟังความคิดเห็นแล้ว นอกจากนี้ยังไม่รู้ว่าจะเริ่มต้นส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ได้อย่างไร ความรู้สึกเหล่านี้ล้วนเป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การรับรู้ดังกล่าวสอดคล้องกับผลการสำรวจทัศนคติของประชาชนไทยที่มีต่อผู้สูงอายุ 22 โดยสำรวจจากประชาชนไทยอายุ 18-59 ปี ทุกจังหวัด จำนวน 9,000 คน ในปี พ.ศ. 2554 พบว่าร้อยละ 89.5 มองว่าผู้สูงอายุมีกำลังกล้ามเนื้อถดถอย กระดูกบางลง และ ร้อยละ 44.5 เห็นว่า ผู้สูงอายุตามโลกไม่ทัน แต่อย่างไรก็ตาม ร้อยละ 90.7 และ 90.6 มองว่าผู้สูงอายุเป็นบุคคลที่ควรได้รับความเคารพนับถือเสมอ และผู้สูงอายุสามารถเป็นตัวอย่งที่ดีแก่รุ่นลูกหลานตามลำดับ ดังนั้น การส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้ามามีส่วนร่วมเป็นกระบอกเสียงในการ

“บอกต่อ” เพื่อสนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่จึงควรมีการจัดการกับความรู้สึกในแง่ลบนี้ก่อน เพื่อให้ผู้สูงอายุมั่นใจว่าตนเองยังเป็นที่เคารพยกย่องของสังคม การจัดการกิจกรรมการให้ความรู้ที่ถูกต้องทันสมัยเกี่ยวกับการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ บวกกับประสบการณ์ชีวิตและความรู้ที่สั่งสมมา ย่อมสามารถถ่ายทอดเพื่อสืบสานภูมิปัญญาการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ไปสู่คนรุ่นใหม่ได้เป็นอย่างดี

ข้อเสนอแนะ:

ผู้สูงอายุในโครงการส่งเสริมสุขภาพผู้สูงอายุ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล มีทัศนคติที่ดีและมีการรับรู้อุปสรรคปานกลางต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ ผู้สูงอายุชายและหญิงมีทัศนคติและการรับรู้อุปสรรคไม่แตกต่างกัน แต่ผู้สูงอายุที่อายุมากกว่า 70 ปี มองว่าความเป็นคนรุ่นเก่าและความถดถอยของกำลังวังชาเป็นอุปสรรคต่อการส่งเสริมการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ การจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเป็นอาสาสมัครที่ “บอกต่อ” เรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่ จำเป็นต้องคำนึงถึงการให้ความมั่นใจแก่ผู้สูงอายุในคุณค่าของการเป็นผู้สูงอายุของตนเอง และการให้ความรู้ที่ถูกต้องทันสมัย รวมทั้งเทคนิคการสื่อสารเรื่องการเลี้ยงลูกด้วยนมแม่กับคนรุ่นใหม่

เอกสารอ้างอิง (References)

1. Britton C, McCormick FM, Renfrew MJ, Wade A, King SE. Support for breastfeeding mothers. Cochrane Database of Systematic Reviews. 2007;(1), CD001141.
2. Poltree P. Factors influencing the duration of breast feeding in Sakonakhon province (Thesis). Bangkok: Mahidol University; 1998. 135 p.
3. Patanapongthorn J, Jateprayuk S. Breastfeeding rate and factors influencing 4-month exclusive breastfeeding: Research report. Nonthaburi: Health Promotion Division, Health Department; 2004.
4. Olayemi O, Aimakhu CO, Bello FA, Motayo VO, Ogunleye AA, Odunukan OW, et al. The influence of social support on the duration of breast-feeding among antenatal patients in

- Ibadan. *J Ob Gyn.* 2007;27(8):802-5.
5. Robertson E, Grace S, Wallington T, Stewart DE. Antenatal risk factors for postpartum depression: A synthesis of recent literature. *Gen Hosp Psychiatry.* 2004;26(4):289-95.
 6. Freed GL, Jones TM, Schanler RJ. Prenatal determination of demographic and attitudinal factors regarding feeding practice in an indigent population. *Am J Perinatol.* 1992;9(5-6):420-4.
 7. Scott JA, Landers MC, Hughes RM, Binns CW. Psychosocial factors associated with the abandonment of breastfeeding prior to hospital discharge. *J Hum Lact.* 2001;17(1):24-30.
 8. Chaemsai P. Effects of continuing spouse involvement in breastfeeding promotion program for working mother on exclusive breastfeeding during first four months. (Thesis). Bangkok: Mahidol University; 2007. 110 p.
 9. Srisawat S. Effects of promoting grandmothers' role in providing support for breastfeeding in first-time mothers (Thesis). Bangkok: Mahidol University; 2009. 114 p.
 10. Supason R, Vichitsukon K, Wichiencharoen K. Effects of a community health volunteer role promoting program on breastfeeding. *J Nurs Sci.* 2010;28(2):41-8. (in Thai).
 11. Buakhum O, Sinsuksai N, Serisatien Y, Vichitsukon K. The effect of breastfeeding-promotion program on the rate of 4-month exclusive breastfeeding in first-time mother: Amnatcharoen Hospital. *J Nurs Sci.* 2007;25(1):62-75. (in Thai).
 12. Triyachot P. Effect of supportive-educative nursing system on breastfeeding ability of first-time post-partum mothers (Thesis). Khon Kaen: Khon Kaen University; 2003. 173 p.
 13. WABA. World Breastfeeding 2011 [cited August 2, 2011]; Available from: <http://worldbreastfeedingweek.org/>
 14. Heinig MJ. Breastfeeding promotion for generations X and Y: Why the old ways won't work. *J Hum Lact.* 2009;25(3):263-5.
 15. Ajzen I. The theory of planned behavior. *Organizational Behavior and Human Decision Processes.* 1991;50:179-211.
 16. Pender NJ, Murdaugh CL, Parsons MA. Health promotion in nursing practice. 4th ed. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall; 2001.
 17. Fishbein M, Ajzen I. Belief, attitude, intention and behavior: An introduction to theory and research. Reading, MA: Addison-Wesley; 1975.
 18. Bernaix LW. Nurses' attitudes, subjective norms, and behavioral intentions toward support of breastfeeding mother. *J Hum Lact* 2000;16(3):201-9.
 19. Cockerham WC. This aging society. 2nd ed. Prentice-Hall, NJ: Upper Saddle River; 1997.
 20. Victor CR. Old age in modern society: A textbook of social gerontology. 2nd ed. San Diego, CA: Chapman & Hall; 1994.
 21. Atchley RC. Social forces and aging: An introduction to social gerontology. 7th ed. Belmont, CA: Wadsworth; 1994.
 22. National Statistics Office. A survey of Thai people's opinion about knowledge and attitudes towards elderly 2011. [cited October 13, 2011]; Available from: <http://www.ryt9.com/s/nso/1148663>